ÇINARALTI

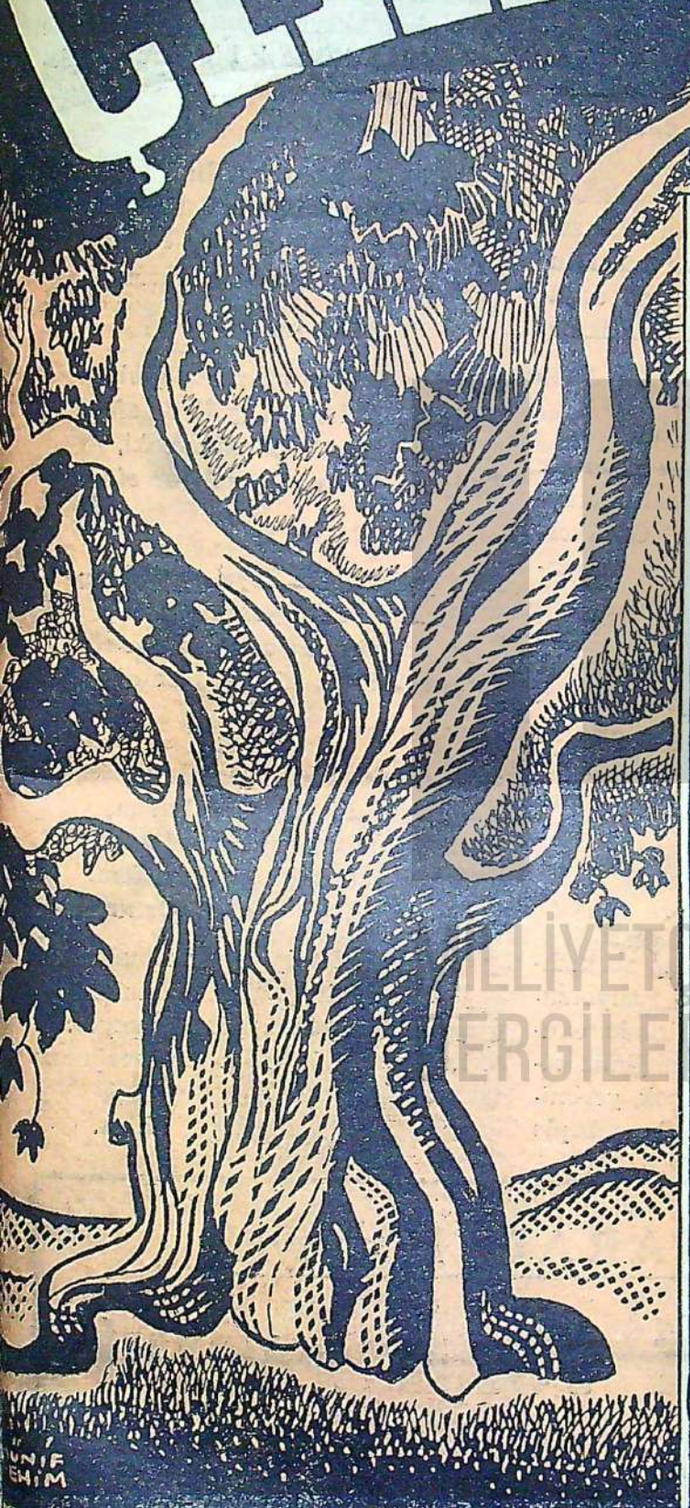

BU SAYIDA :

BİZ ZANNEDİYORUZ Kİ...
Orhan Seyfi Orhon

KORKUNÇ HAKİKAT
Yazan:
Dr. Mustafa Hakkı Akansel

OLAĞAN İŞLER
(Hikâye)
Münir Kıvanç

HÂLET SAİT EFENDİ
Ali Canib Yöntem

LÂLA MEHMET PAŞA VE KRAL BOÇKAY
Türk-Macar birliğinin yarın kalmış hikâyesi
Adnan Giz

HECE Mİ? ARUZ MU?
Şair Edip Ayel'in cevabı

HEY!
(Şiir)
Zafer Arıkbağ

GAZETELER VE MECMUALAR
**

(Beyaz Selvi) — Çınaraltının tefrikası—Konuşmalar

HAFTALIK
FİKİR VE SANAT

Sayı : 126
Kuruş : 15

YENİ ÇIKTI

Yeryüzünde Türkler

Hüseyin Namık ORKUN

Her Türk için kendi soyu hakkında bilmesi mutlaka lâzım olan bilgiler

FIATI 100 KURUŞ

İstanbulda, Ankara caddesinde « ÇINARALTI » İdarehanesinden ve bütün kitabcılardan isteyiniz.

TARİHTEN
Fıkralar

Toplayan: Salâhattin Güngör

Tarihteki bütün meşhur simaların bazı vakalar üzerine söylediği nükteler, fıkralar, şiirler...

Fiatı 50 kuruş

Umumî satış yeri:

İstanbul Çınaraltı idarehanesi

Yaylâ Türküsü

Halide Nusret ZORLUTUNA

En ince, en san'atkâr kadın şairimiz Halide Nusret Zorlutuna'nın en seçme şiirlerini bir araya topladığı bu eşsiz şiir mecmuasını bütün edebiyat severlere tavsiye ederiz.

Fiatı 50 kuruş.

Satış yeri: İstanbul, ÇINARALTI İdarehanesi.

MİLLÎ PİYANGO

Talihim yok demeyin! Sizin gibi talihinden şikâyet eden bir çokları bir Millî Piyango bileti almak suretile 50 bin lira kazandı ve hiç ummadığı bir zamanda zengin oldu.

Unutmayınız ki bir Millî Piyango bileti almakla ayni zamanda memleketinize de hizmet etmiş olursunuz!

Sahibi: Orhan Seyfi ORHON

Basıldığı yer:

Cumhuriyet matbaası — İstanbul

AĞRI İLE SAVAŞTA »Bayer« MARKASI

İnsanlık tarihi, aynı zamanda ağrının da tarihidir. Hastalık, salgın ve yaraların sebep oldukları ıztıraplar ölçüsüzdür. Fakat bu gün insanlar ağrıya galebe çalmışlardır! Modern Alman ilmi, tesirli olarak ağrıyı gidermiştir. İlâçlar, hergün görülen ufak tefek ağrıları giderdiği gibi, ağrı duyurmadan en zor ameliyatları mümkün kılar. Ağrı ile savaşta kullanılan ilâçların ön safında »Bayer« markası bulunur.

584

Konuşmalar

Bay M. Ş. Siral:

— «Lâz» ve «Kürt» kelimelerinin, «etimolojik» mahiyetleri hakkında istediğiniz malûmatı vermeyi sonraya bırakarak şunu söyliyelim ki:

Yaşadıkları ve bulundukları muhitin icabı olarak bu ve bunun gibi isimlerle vasıflandırılanlar «Türk»ten başka bir şey değildirler.. Artık anlamamız lâzımdır ki, «Kürt», «Lâz» yoktur... «Türk» vardır.. Aziz [illegible], sade ve yalnız Türk...

●

Bay E. Özdeş:

— Mecmuamız ve şahsımız hakkındaki duygularınıza candan teşekkürler ederiz. Gönderdiğiniz iki şiiri tetkik ettim. Her ikisi de nazım tekniği bakımından kusursuz. Fakat «Köyde akşam» isimlisi diğerinden daha güzel. Yalnız onda da bazı nesre kaçan taraflar var. Şiiri nesirden ayırmıya çalışmalısınız. Ve siz buna muvaffak olabilecek kabiliyettesiniz.

●

Bay Mehmet Çakırtaş:

— Siz güzel yazıyorsunuz.. İyi yazıyorsunuz. Yalnız çok itinasızsınız. Yazdıklarınız üstünde hiç durmuyorsunuz. Eğer böyle yapmasanız da, biraz titiz olsanız, eminim ki, sizde gördüğüm şair hüviyetine yakıştıramadığım bazı kusurlardan kurtulabilirsiniz.

« Karagözlüm » şiiriniz, bana «Dertli» yi hatırlattı.. Yanılmıyorsam, Çınaraltında da böyle bir şiir çıkmıştı galiba.. Neyse.. Sızinkinde güzel yerler var.. Yalnız, yukarda söylediğim gibi kusurlu yerler de var. Onlardan kurtarırsanız iyi bir şiir olur. Beğendiğim ilk kıtayı aşağıya yazıyorum:

Yeşerdi ovalar, bağlar bahçeler,
Çık artık yaylâya gez kara gözlüm.
Koyunlar sağılır kuzular meler
Elimde dillendi saz kara gözlüm..

Ah!.. Öbür kıtalar da bu kadar güzel olsaydı?..

Bay Lûtfi Öğütücü:

— Evvelce göndermiş olduğunuzu söylediğiniz şiirler elime geçmedi.

Bu seferki şiirlerinize gelince : Vezin ve kafiye bakımından kusursuz olan manzumelerinizde bazı mâna kusurları var. Meselâ, «Hiçliğimi düşünürken» isimlisinde ilk kıtanın ikinci beyti şöyle:

Madem ki yaratıldım
Ben şimdiden bir hiçim.

Ne demek?.. Yaratılan insan bir «hiç» mi olur?.. Yoksa yaratılmasaydınız, «var» mı olacaktınız? Görüyorsunuz ki, kelimeleri yerinde kullanmamışsınız.

«Sıla yollarında» isimli şiirinizde ise «ağlar» «dağlar» ve «yaya» «kaya» «saya» gibi beylik, yani çok kullanılmış kafiyeler var.. Bunlarla orijinal şeyler yazamazsınız.. Az kullanılmış ve sürprizli kafiyeler bulmalısınız. Muvaffak olabilirsiniz..

●

Bay Kemal Yoldaş:

— Mektubunuza cevap alamadığınız için bedbinleştiğinizi yazıyorsunuz. Evvelki nüshaların birinde, okuyucularımızdan birine verdiğimiz cevapta, gelen mektupların çok, yerimizin ise mahdut olduğunu, bu sebeple koyduğumuz sıraya göre cevaplar verdiğimizi» söylemiştik.

Size de aynı şeyleri tekrar ederiz. Bizi mazur görmeniz, ve bedbin olmamanız lâzım...

Şiirleriniz daha ilk kalem tecrübeniz olduğu hissini veriyor... Biraz daha okumak ve olgunlaşmak şartile muvaffak olabilecek bir istidat vadediyorsunuz. Selâmlar...

●

Bay Zeki Özturanlı:

— Gönderdiğiniz şiirler içinde, diğerlerine üstünce olan «Geliyor efem» isimlisini aynen alıyorum:

Geliyor Efem

Rüzgâra eş olup uçan kuş gibi,
Geliyor.. Yol verin, geliyor efem.
Al atının başı, göklerde sanki,
Geliyor.. Yol verin, geliyor efem.

★

Mor çepkeni ala boyanmış onun;
Silâhı omzuna dayanmış onun,
Soyu da, sopu da ozanmış onun,
Geliyor.. Yol verin, geliyor efem.

★

Gür sesi duyulur dağlar ardından,
Yağılar, efenin ağlar ardından,
İşte.. Karşıdaki bağlar ardından,
Geliyor, yol verin, geliyor efem!

Z. Özturanlı

Söylenmemiş şeyler olmamasına rağmen bu şiir güzelce. Nazım tekniğine hâkimiyetiniz göze çarpıyor. İlerde sizden iyi yazılar okuyacağımızı tahmin ediyorum.

Z. A.

«ÇINARALTI» Yayını:

KÜÇÜK TÜRK TARİHİ

Hüseyin Namık ORKUN

En yeni tetkiklere, en son vesikalara dayanan bu çok kıymetli eser, herkes tarafından zevkle okunacak bir sadeliktedir.

Yakında Çıkıyor !

570

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 126 — 19 Şubat 1944 Cumartesi

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınaraltı Yayınevi, No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129 — Fiatı: 15 Krş. — Cilt : 5

Biz Zannediyoruz ki..

Yazan : Orhan Seyfi ORHON

Türkiyenin medeniyetçe ilerlemesi, Avrupanın büyük şehirlerine ümranca, sihhatça, zarafetçe, servetçe, kültürce yakınlaşması mı demektir? Belki biraz bu da vardır; fakat, bence, bunun asıl mânası bu değildir.

Biz zannediyoruz ki: Otuz, kırk metrelik asfalt caddeler açar, altından transatlantikler geçebilen asma köprüler kurar, mükemmel oteller, plâjlar, stadyumlar.... yaparsak ümranca ilerlemiş oluruz. Hayır! Yolu, köprüsü, lâğımı, içinde oturabilecek evi olmıyan köy bırakmadığımız zaman ilerlemiş oluruz. Biz zannediyoruz ki: Beş yüz yataklı, bin yataklı hastaneler, sanatoryumlar yapar, ecza fabrikaları kurar, tıbbî keşifler için araştırmalara başlarsak sihhatçe ilerlemiş oluruz. Hayır! Anadoluyu sıtmadan, veremden, trahomdan, tifodan, bitten kurtarırsak ilerlemiş oluruz. Biz zannediyoruz ki: Giyinişimizde İngiliz, Fransız modalarından aşağı kalmaz, çaya, baloya, resmî davete, operaya, düğüne nasıl gideceğimizi bilirsek zarafetçe ilerlemiş oluruz. Hayır! Çarıksız köylü, ceketsiz, pantalonsuz rençper, paçavralara bürünmüş kadın kalmazsa ilerlemiş oluruz. Biz zannediyoruz ki: Bankada hesabımız, kasamızda esham ımız, piyasada itibarımız, hanımız, apartmanımız olursa servetçe ilerlemiş oluruz. Hayır! Türk çiftçisi, tuzunu, gazını, şekerini, basmasını, çuhasını, tohumunu alabilirse ilerlemiş oluruz. Biz zannediyoruz ki: Üniversiteler açar, ilmi etüdler yapar, gazetelerimizi rotatifle basar, enternple dizersek kültürce ilerlemiş oluruz. Hayır! Mektepsiz köy, öğretmensiz mektep, kitapsız ev, gazete girmiyen ocak kalmazsa ilerlemiş oluruz.

Kısacası: Medeniyetçe ilerleyişimiz, yalnız münevver dediğimiz zümrenin değil, asıl halk seviyesinin yükselmesidir. Halk Partisinin altı okundan biri ve hattâ birincisi olan halkçılıktan ben bunu anlıyorum: Halkın ihtiyacını birinci plâna almak. Onu herşeye tercih etmek.. Bilmem siz nasıl anlıyorsunuz?

Orhan Seyfi ORHON

ABONE ŞARTLARI
Yıllığı 750, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş
Ecnebi memleketler için:
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü
Ornan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez. Bize neşredilmek üzere gönderilen eserlerden bir telif hakkı istenemez.

Yazan: Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

Korkunç Hakikat

• • •

Geçenlerde, bu dergide, (Hayat bir mucizedir) isimli bir yazı yazmıştım: bunda, bir milletin istikbali hakkında ümitsizce hükümler vermenin doğru olmadığını anlatmıştım, (Türk ırkının istikbali) konusunun başka bir cepheden bir görünüşü vardır ki, bugün bunu inceliyeceğim. Bu yazı, (devekuşu siyaseti) nden uzak, gerçeğin sert çehresini örtmiyen bir zihniyetle yazılmıştır. «Görünen, bilinen tehlikenin ehemmiyeti yarı yarıya azalır» derler. Bu yazıyı onun için yazdım.

Bu yazıya hâkim olan görüş tarzını, bu fikri nasıl edindim? H. Taine: (daha iyi görmek için daha çok bilmek lâzımdır) diyor. Ch. Eu. Guye de: (Olayı=fenomeni) yaratan müşahedenin ölçüsüdür) diyor. Evvelâ, ortada böyle bir mesele olduğunu, ve sonra, onun mahiyetini kavramak için, evvelce gelip geçmiş ve bu hususta kafa yormuş çok zeki ve bilgili insanların yazdıkları eserleri okumak lâzımdır. İşte, ben, böyle hareket ettim. Fakat, sırf böyle bir yazı yazmak için muayyen bir proğram dahilinde okumadım. Gelişigüzel okudum. Sonradan, kafamda, bütün bu okuduklarımın bir terkibini yapınca, korkunç bir hakikat, kendiliğinden meydana çıkıverdi. (Saadetin birinci şartı hiç bir şey bilmemektir) derler. Ne kadar doğru.

Bu görüş tarzının bana gelmesine sebep olan eserler şunlardır: 1 — Hammer'in Osmanlı devleti tarihi, 2 — A. Fouillée'nin (esquisses psychologique des peuples européennes =Avrupa kavimlerinin ruhiyatına ait denemeler) isimli kitabı, 3 — Fransa enstitüsü üyesi F. Lot'nun (Les invasions barbares = Barbarların istilâları) isimli kitabı, 4 — G. Gaillard'ın (Les turcs et l'Europe = Türkler ve Avrupa) isimli 1922 de basılmış kitabı, 5 — Bergson'un, 1932 de basılmış (Les deux sources de la morale et de la religion = Ahlâk ve dinin iki kaynağı) isimli eseri, 6 — Hermann fon Keyserling'in (Meditations sud americaines = Cenubî Amerika tefekkürleri) isimli kitabı. Ernest Renan'ın eserleri. Bu yazının fazla tafsilâta tahammülü yoktur. Tamamile kanaat getirmiyenlere veya zıt bir fikirde olanlara yukarıki eserleri okumalarını tavsiye ederim. Onun için isimlerini saydım. Ukalâlık için değil.

***

HARB ve İNSANLIK :

Buna ait fikirleri Bergson ile Keyserling'in yukarda isimlerini yazdığım kitaplarından öğrendim: Bergsona göre bahsi geçen eseri, altıncı basılış, 1932, sayfa: 297-315), harbi tabiat istiyor. İnsanlar arasında boğuşma esastır. (Tabiat, hapis ve sürgün cezalarını tanımaz, o, yalnız bir ceza bilir: İdam) (sa: 301-302); (Tabiat, sergerdelerin merhametsiz olmasını ister) (sa: 301); İlâvem: Sergerdenin elinde ister, Firavunlar zamanında olduğu gibi mızrak veya ok, ister, 1944 te olduğu gibi, bombacı uçak ve tank bulunsun, hiç farkı yoktur. Zaten, Bergson, bu eserinin bir kaç yerinde: (İnsan tabiati değişmez) diyor. Bilgi ve teknik ne kadar ileri giderse gitsin, insanların vahşeti, ilk çağlarda olduğu gibi kalmıştır.

Keyserling'in bahsi geçen eserinden (Fransızcaya tercümesi, sekizinci basılış): (Kan sarhoşluğu, öldürmek zevki için öldürmek: bugün dahi, her sahici avcının zevki budur) (sa: 57), (Harb, toprak kuvvetlerine — yani insanların en aşağı sevkitabiîlerine, içgüdülerine — aittir. Bu kuvvetler neşe ve zekâ tanımaz. Onun için büyük zalim hükümdarların yüzleri hiç gülmezdi) (sa: 58), (en evvelâ olan şey, iptidaî ve cehennemî içgüdülerdir. Onun için, cinayet, mertçesine boğuşmaktan evveldir. Hücuma uğrıyarın tamamen müdafaasız bulunduğu şimdiki harb, kelimenin lûgat mânasile, iptidaî hale dönüştür) (sa: 58), (İnsanın iptidaî ve cehennemî içgüdüleri, kendisile aynı mahiyette olduğunu kabul etmediği her insanın ölümünü meserretle karşılar) (59), (Daha yüksek bir insanlık ümit edenler sathî insanlardır) (63). İlâvem: Keyserling'in bu eseri ilk olarak 1932 de basılmıştır. Bu ikinci dünya harbinin çıkmasından yedi sene evvel. **İptidaî milletlerin harbi, şuurlu milletlerin harbinden çok daha zararsızdır: harb bitince kin kalmaz, Fakat, hissiyata mağlûp olmadan, bir gaye peşinden koşan milletlerin harbi çok korkunçtur)** (67). **İlâvem: Onun için, Osmanlı Türklerinin zaferi, öteki milletler için zararlı olmadı. Fakat, Balkan milletlerinin zaferi,Avrupa kıtasındaki Türk ırkı için çok meşum oldu. Çünkü onlar, hissiyata kapılmadan millî bir gaye takip ettiler.** (İnsanlığın şuuru, ilk olarak, dünya harbinde (geçen), harbin, esas itibarile, ülkücülük, şecaat, disiplin, arkadaşlık ve neşeli fedakârlık olmayıp, belki, cinayet, zulüm, korku, dehşet, yağmacılık, yalan ve aldatma, tahrip, ırza geçmek, hülâsa, kelimenin bütün mânalarile, cinayet olduğunu anladılar) (67).

***

İMHA EDİLEN MİLLETLER :

(Eski eserler bilgisi (arkeoloji) ne kadar derin kazarsa, ırklar bilgisi (etnoloji) de, tarihten evvelki zamanlara doğru ne kadar ileri giderse, bu arz yuvarlağı üzerinde yaşamış ve

572

sonra nam ve nişan bırakmadan batmış olan kavimlerin çokluğu karşısında hayretimiz o nispette artar. İnsanlığın tarihi, küçük mikyasta olmak üzere, tarihten evvelki hayvanların tarihine benzer) (45). Herkesin herkese karşı durmadan harbettiği fikri yanlıştır. Tabiî olan hal: aslan ile kuzunun yanyana ve sulh içinde yaşamalarıdır. Aslanın kuzuyu, yalnız, kendinin münasip bulduğu zamanda yemesidir) (45).

Ortaçağ dinler devri idi, şimdiki zamanlar milliyetler devridir. Ernest Renan: (Milliyetler devrinde, harbler (zoologique = hayvanî) olacaktır) diyor. Yani, bir hayvan cinsinin ötekileri kökünden imha ettiği gibi, milliyetler de, birbirini, öylece kökünden imhaya çalışacaklardır.

Renanın bu düşüncesi yüz senedenberi Türk ırkına tatbik olunmaktadır:

***

TÜRKLER VE AVRUPA :

Gaston Gaillard'ın, yukarda bahsi geçen (Türkler ve Avrupa) isimli eserinde (sayfa: 6) şu satırlar okunur: (Meşhur coğrafya bilgini, Elisée Reclus'nün 1880 de çıkmış olan (La nouvelle géographie universelle = yeni dünya coğrafyası) isimli eserinden (cilt 9, sayfa: 547) şu satırları aldım: (Uzun zamandanberi, yalnız Osmanlı devleti idare adamları için değil, belki, Türk milletinin kütlesi için de: (Avrupadan dışarı!) yaygarası yükselmektedir.**Bu gaddar isteğin büyük bir kısmı yerine geldi.** Yunan Tesalyasından, Makedonyadan, Bulgaristandan, Trakyadan (ilâvem: daha evvelce de, Macaristandan, Sırbistandan, Bosnadan) yüz binlerce muhacir Anadoluya sığındı. Bunlar, cetlerinin ocaklarını terketmiye mecbur edilen Türklerin son kafileleridir. Hicret devam ediyor. (İlâvem: hâlâ da devam ediyor. Yalnız hicret olsa yine iyi). Ve hiç şüphesiz ki, bütün aşağı Rumeli, örf ve âdet itibarile Avrupalı oluncıya kadar devam edecektir. **Fakat, şimdi, Türkler, Asyada dahi tehdit altındadırlar. Yeni bir feryat yükseldi: (Bozkırlara!).** (İlâvem: şimdi bozkırlar da kalmadı: olduğu yerde imha kaldı). (İnsan, dehşetler içinde kalarak, kendi kendine şu suali soruyor: acaba, boğuşan ırklar arasında bir uzlaşma imkânı yok mu? Ve, medeniyet birliği namına, **mertlik, doğruluk, vekar, cesaret ve müsamaha gibi en yüksek mânevî meziyetleri haiz olan bir milletin — yani Türklerin -- topyekûn imha edilmesi mi lâzım?).**

Hammer de, meşhur tarihinde : (Türkler medeniyete elverişsizdir, onları Fırat suyunun öte yakasına sürmeli) diyor. Fakat, şimdi, Fırat suyunun öte yakası da kalmadı.

***

Hâtıralar

Hani ya bir zaman çocuktuk
Yaşanan hayattan bihaber,
Gezerdik kırlarda beraber..
O devri ne çabuk unuttuk..

Mevsimler başkaydı o zaman;
Ağaçlar daima yeşildi.
Pınarlar akardı durmadan,
O dağlar; bu dağlar değildi...

Açardı içimde bir yara;
Rüzgârla sallanan şu elim.
Gölgeler inince yollara:
Gülümser ve derdin: «Gidelim»...

Hamdi IŞIKLI

HAYAT BİR TRAJEDİDİR :

Keyserling, (hayat bir trajedidir -- hailedir) diyor. Bunun ne kadar doğru olduğunu, Türk ırkını gözetliyen tehlike ispat eder.

Biz Türkler, başka her hangi bir milletten ziyade imhaya maruzuz. Çünkü cetlerimiz Asyada ve Şarkî Avrupadaki bütün milletleri mağlûp etmişlerdir: Kuyruk acısı var. İkincisi: Müslümanız. Bunun ne demek olduğunu G. Gaillard'ın, bahsi geçen eserinin ilk kısımları okunursa anlaşılır. Burada daha fazla tafsilât veremem. **Onun için, eğer biz istiklâlimizi kaybedersek varlığımızı da kaybederiz: Millet olarak, ırk olarak, topyekûn dünya haritasından siliniriz.**

***

FECÎ HAKİKAT :

Yukarıda saydığımız bütün bu bilgilerden şu fecî hakikat meydana çıkıyor:

Türk ırkı imha olunmak tehlikesi ve tehdidi altındadır.

Buna karşı nasıl tedbirler alınmalı?

Yaltaklanma siyaseti ile hareket doğru değildir. İstanbula münhasır kalan Bizans imparatorluğu yüz sene müddet, Bursa ve Edirnede yükselmekte olan Osmanlı devletine yaltaklandı, fakat, bu, onu, mukadder olan âkibetten kurtaramadı. Eğer ölmek mukadder ise, büyük ve şanlı tarihimize yakışır bir tarzda ölelim, yaltaklanmıyalım. Devletlerin haricî siyasetleri bir (barsak vazifesi) dir; fertler arasında hüküm süren, doğruluk, ahde vefa, sözünde durmak, acımak, hissiyata kapılmak gibi insanlık duyguları milletler arasında şimdilik, rağbette değildir. Hiç bir devlete güven olmaz. (Hayat bir mucizedir) sözü burada tatbik olunabilir. Fakat, hayat bir mucize imiş diye, armut piş ağzıma düş fikri de tamamen yanlıştır. Japonlar yükseldiler amma ne kadar müthiş bir maddî ve mânevi gayretle. Haricen vatanımızı korumak için ölümü göze alalım. Hasan Sabbahın fedaileri kadar azim ve imanla hareket edelim. Dahilen de, bize Osmanlı devletinden miras kalan ahlâksızlıklarla, rüşvetle, hırsızlıkla, vatansızlıkla, iltimasla, şarlatanlıkla, dalkavuklukla, aramızdaki düşmanla durmadan mücadele edelim. Namus ve ciddiyete son derece ehemmiyet verelim. Anadolu kurtuluş savaşı ruh durumuna, Osmanlı devletinin yükselme devri ruh durumuna bir daha hiç ayrılmamak üzere, geri dönelim. Yoksa, topyekûn imha bizi gözetliyor.

Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

573

Yazan: Ali Canib YÖNTEM

Halet Sait Efendi

Hem Zeki, Hem Natuk, Hem Zalim, Hem Kindar Bir Devlet Reculü

III

Sultan Mahmut, yeniçerilerin artık bir işe yaramadığını anlamış, bunları kaldırmak istiyordu. Hâlet efendi ise, padişah üzerindeki kuvvet ve tesirini ancak bu ocağa dayanarak devam ettirebileceğini anlamış ve buna göre vaziyet almıştı. Berber başı Ali ağa ile gizli mektuplaşmalarından bir kısmı bu meseleye temas etmektedir. O zaman Sadrazam Hurşit paşa idi. Hükümdar, bu arzusunu sadrazama da açmış, o da bir gece tebdili kıyafet ederek Hâlet efendinin evine gelmiş, danışmak istemiştir. Hâlet efendi işi derhal berber başıya yazmakla beraber yeniçerilerin İstanbulda yine bir isyan çıkararak yeniçeri ağasını katletmeleri üzerine Hurşit paşanın faaliyet göstermesine rağmen müzevirlikle paşayı azlettirmiştir. Hâlet efendinin matbu divanının sonunda şöyle bir fıkra okunur:«Mürünileyh Hâlet efendi Babıâlide sadrı esbak Hurşit Ahmet paşa merhum ile hemsohbet iken sadrı müşarünileyhin taktığı hatemin fassı elması, inikâsı âfitap ile çeşmi merdüme pertev endaz oldukta bilbedahe nazmettiği beyt-i rengindir ki beyinlerinde olan münafatı dahi işrap eder:

Aldı gözümü pertev-i elmas-ı neginin
Ey pençe-i Hurşit senin yandım elinden!»

Bundan sonra sadrazamların, şeyhülislâmların hükûmt erkânının azil ve nefiyleri ve hattâ idamları hep Hâlet efendinin gizli tesirlerile oluyordu. Cevdet paşa onun ruhî haletini ifade için diyor ki: «Hâlet efendi zaten seffâk ve gaddar bir adam olduktan başka Fransa Cumhuriyeti esnasında yevmiye binlerce bigünah adamlar idam olunmakta ve Parisin sokakları al kana boyanmakta iken sefaretle orada bulunarak kanıkmış olduğundan cüzî bahanelerle adam öldürmek kendisine tabiatı saniye olmakla daima saltanatı seniyeyi bu yola sevk ve teşvik eylerdi...»

Hâlet efendiye 1230 Şevvalinde (1814 eylülü) nişancılık mansıbı verildi. Fakat onun bir tek vazifesi vardı: Hükümdara akıl hocalığı etmek...

***

Bu yıllar Osmanlı saltanatının en asayişsiz zamanlarıydı. Bir iki misal: Bir gün Balıkpazarı iskelesinde bir bostancı fahişe kavgası yüzünden bir hamalı öldürüyor. Hamallarla bostancılar birbirine giriyor, arası çok geçmeden Hasköyde yine fahişe yüzünden bir kumbaracı, tersane vardiyanlarından bir Kürdü katlediyor. Bu uğurda iki taraftan bir hayli kan dökülüyor. Hükûmet bunlarla meşgul olamıyarak sade Hâlet efendinin gayz ve kinine hedef olanları cezalandırmakla uğraşıyor. Meselâ Şeyhülislâm Mekki zade Asım efendi gayet nazik ve sakin olmakla beraber ilerisini görür akıllı bir zat olduğu için Hâlet efendiye uyamıyor, yalısında ikamet etmek üzere derhal azlediliyor. (1818) Darphane emini Selânikli Mustafa paşa zade Abdurrahman Feyzi bey, yine Hâlet efendinin dostlarından iken garezini kazandığından onun bir manevrasile azil, nefiy ve katlediliyor. (Yine 1818). Hâlet efendinin bir mârifeti de Fenerli Rumların hâmisi oluşuydu; Cevdet paşa onun bu mârifetini şu cümlelerle ne güzel anlatıyor: «Hâlet efendi vaktile Fenerlilerden bazılarının hizmet-i kitabetinde bulunmakla anlara aldanırdı ve aldanmamak işine elvermezdi. Zira Voyvodalıkları ve Divan-ı hümayun tercümanlığını kendi dairesi gedikleri hükmüne koyup Fenerlilerden dilediğini nasbettirir Voyvodalar sanki kendisinin birer sağmal koyunu olarak sağıp hâsıl ettiği mebaliği yeniçeri koğuşlarına bezlile kendi ikbalini muhafazaya çalışırdı.»

Mahaza Hâlet efendi terörle halkın gözünü yıldırarak mevkiini sağlamlaştırmak siyasetinde devam etti; Türk, Hıristiyan kabahatli kabahatsiz aklına geleni tepeletiyordu. Arzu edenler bu gibi hareketlerinin teferruat ve tafsilâtını Cevdet tarihinde okuyabilirler. Hâlet efendi, kendisine muarız olduğunu hissettiği kim olursa olsun, hükümdara tesir yaparak derhal cezalandırıyordu. Bu uğurda Sadrazam Seyit Ali paşa ve Şeyhülislâm Halil efendiler azledilmişlerdir. Yeni sadrazam Benderli Ali paşa özü sözü doğru bir adamdı. Hâlet efendinin münasebetsizliklerini anlamıştı.

Bir gün meşveret meclisinde görüşülürken Hâlet efendi:

— Gâvurların hepsi mücrimdir, bunlardan bir kısmını katledivermeli teklifinde bulununca sadrazam:

— Böyle şey olur mu? İçlerinden kim suçlu ise

574

onu cezalandırmalı. Bir takım çoluk çocuğu silâhlandırıp önlerine gelen adamları öldürtenlerin haklarından gelinmeli... der ve Hâlet efendinin yüzüne dik dik bakar. Hâlet efendi korkar ve dudakları titremiye başlar. Sadrazam bu esnada Sultan Mahmudun tebdilen Eyüp Sultan türbesinde bulunduğunu haber aldı. Oraya gitti. Huzura kabul edildi. Dahilî ve haricî vaziyetleri anlattı. Cevdet paşanın bazı zatlardan işittiğine göre Hâlet efendinin de idamını istedi. Padişah Hâlet efendinin münasebetsizliklerini artık işitiyordu. Fakat Benderli Ali paşanın böyle apaçık ifadesinden ürktü: «Düşünelim!» dedi. Ertesi günü — yani sadaretinin onuncu günü —sabahleyin erkenden silâhşorlar, bostancılar gelerek kendisini saraya çağırdılar. Mert sadrazam gitti. Karşısına kızlar ağası çıktı. «Mühr-ü hümayun» u aldı ve derhal Balıkhaneye indirtti. (1821 nisanı) Ali paşa Kıbrısa nefyedilip ve arkasından idam fermanı gönderildi. Halefi Salih paşaya ait hat ibretle okunacak bir şeydir. Bunda, Benderlinin Hâlet efendile geçen münakaşasındaki doğru sözleri «hamakat» diye tavsif edilmektedir. (Hattın sureti Şani zade ve Cevdet tarihlerinde aynen basılıdır.) Benderlinin kesik başı İstanbula geldi. İbret taşına kondu. Yaftasında: «Rum milletinin vesair bazı ashabı garazın tahrik ve iğvasile maazallah taalâ devleti aliyeyi fesat ve ihlâle sa'yeden Benderli Ali paşanın ser-i maktuudur) ibaresini utanmadan sıkılmadan yazmışlardır! (*).

Ali paşa sadaretten azledilip Balıkhaneye indirilirken:

— Yanlış hareket ettim. Hâlet efendiyi önce idam, sonra istizan etmeli imişim dediği rivayet edilir.

Benderlinin yerine geçen Salih paşa, Hâlet efendinin keyfince harekttten başka çare bulamadı. İstanbulda asayişten eser kalmadı. Eline bir silâh alan istediğini öldürüyordu. Hâlet efendinin yavaş yavaş etekleri tutuştu. Yine bir meşveret meclisi kurdurdu ve burada asayişsizliğin önüne geçmek için tedbirler aldırdı. Hâlet efendi bir taraftan da yine cibilleti iktizasından olan gayız ve kinden vazgeçemiyor. Benderliye mensup günahsız adamları nefyettiriyordu. Hekimbaşı Behçet efendi ile kardeşi Abdülhak efendi kendisinin yakın arkadaşlarından iken bir mecliste her nasılsa aleyhinde bulunduklarını işitince her ikisini hemen Keşana sürdürdü.

(*) Vakanüvis Abdurrahman Şeref efendi, Şanî zade ve Cevdet tarihlerinde mukayyet olan bu yaftadan her nasılsa haberdar lamadığı için «o zamanı idrak edenler suretini almışlardı. Fakat abdiâciz anlardan istinsah edemedim» diyerek teessüf etmektedir.

Hâlet efendi «Rum isyanı Tepedelenlinin eseridir. O ortadan kalkarsa isyan da biter» demiş, fakat Tepedelenlinin idamından sonra Rum isyanı azalmamış, bilâkis çoğalmıştı. Yeniçeri eşkiyasının da şekaveti gün geçtikçe arttı. Bütün bunlar Hâlet efendinin mevkiini sarstı. Bu aralık, kendisinin sarayda adamı ve hafiyesi olan Berberbaşı Ali ağa ile de arası açıldı. Yeniçeriler de iki fırka olmuştu. Bir takımı Hâlet efendiye taraftar, bir takımı aleyhtardı. İşte bu esnada bir gün padişah, tebdil-i kıyafetle Sultan Beyazıt türbesine gitti. Oralarda dolaşan yeniçeriler, yeniçeri ağasına: «Biz o herifi istemeyiz!» diye Hâlet efendiden şikâyet ettiler. Sultan Mahmut bu sözü duydu. Yeniçeri ağasına «git söyle dağılsınlar, meramları hâsıl olur» diye emir verdi. Hâlet efendi bittabi bu hâdiseyi de haber aldı. Yine bir elçabukluğu yaptı. Sadrazam Salih paşanın azlini istedi. Dediği oldu. Salih paşa Balıkhaneye indirildi. Deli Abdullah (öteki adı Hamdullah) paşa sadrazam oldu.

Salih paşa Balıkhanede bir kaç saat alıkondu. Padişah kendisine kızgın olmadığını tebliğ ettirdi. Malı bile musadere edilmedi. Gelibolüya gönderildi. Hareketinden evvel «yeniçerilerin yatıştırılmasına çare nedir» diye kendisinden sorulunca «Hâlet efendinin bir müddet seyahat ettirilmesidir» cevabını verdi. Salih paşanın sözü yerine geldi. Hâlet efendinin Bursada istirahat etmesi için irade çıktı. Derhal Üsküdara geçirildi. Hâlet efendi, Mevlevi tarikatine mensup olduğu için menfasının Konyaya tahvilini diledi. Kabul olundu. Hâlet efendi düşer düşmez bütün düşmanları harekete geçti. İdamına ferman çıktı. Hassa hasekilerinden kurii hümayun ağası Mehmet Arif ağa bu işi yapmıya memur edildi. Hâlet efendi Konyada Çelebi efendi dairesinde otururken Arif ağa geldi. Fermanı gösterdi.Kılıç kaytanı ile boğdu.Cesedini orada defnettirdi. Kafasını İstanbula getirdi. Alelusul ibret taşına kondu. Sonra Galata mevlevihanesi bahçesine gömüldü. Süleyman Faik efendi, bazı dedikodular yüzünden baş oradan çıkarılıp Yahya efendi tekkesine nekledildiğini yazar. Abdurrahman Şeref efendi de bu rivayeti kaydetmekle beraber «mamafih mevlevihanede mütevatir olan anane bu rivayetin aksidir» diyor.

Hâlet efendi idam edildikten sonra:

Ne kendi eyledi rahat ne verdi halka huzur
Yıkıldı gitti cihandan dayansın ehli kubur

beyti dillerde destan olmuştur. Dördüncü makalemiz Hâlet efendinin şairliğine, nüktepervazlığına ve bazı hususiyetlerine dair olacaktır.

Ali Canib YÖNTEM

ANKETİMİZ

Hece mi, Aruz mu?

Şair Edip Ayel'in bu anketimize dair bir yazısını neşrediyoruz.

• • • • • • • •

Aruz-hece meselesini tazelemek istiyen (Çınaraltı), mevsimsiz veya lüzumsuz bir işe girişmiş değildir. Edebiyatımızın bir dönüm noktasına gelmiş bulunuyoruz. Aruzun bütün imkân ve kıymetlerini incelemeden bundan bir çeyrek asır önce onu merasimle gömdüğümüzü zannetmiştik. Halbuki aruz ne can çekişmiş, ne de ölmüş değildi. Bugün ise onun hâlâ dipdiri olduğunu sevinç ve haz ile görüyor ve onun canlı kalmasında dahli olanları şükranla yâdediyoruz.. Otuz senedenberi aruza sadakat göstermiş bir adam sıfatile bu hususdaki düşüncelerimi kısaca hülâsa etmeme müsaadenizi dilerim:

Bir milletin nazım ölçüsü olarak biri hece, diğeri aruz olarak iki vezni olur mu? diye soruluyor. Niçin olmasın? Aruzun da hece kadar millî olduğunu kabul ettikten sonra bu iki ölçünün geçmişte olduğu gibi gelecekte de yanyana bulunmalarında ne mahzur vardır? İstiyen aruzla yazar, istiyen hece ile. Bu iki ölçüden şiir medlûlüne en yakın olanla yazılmış eserler hafızalarda yer eder, diğerleri unutulur gider.

Fransızlarda aruz yoktur diye bize ecdadımızın kazandırdıkları en mükemmel bir öz şiir ibda vasıtası olan aruzu hor görmek, yadırgamak veya dilden tardetmekle kendimizi millete ve sanata hizmet etmiş farzediyorsak pek çok yanılıyoruz.

Fransızcanın bünyesindeki okunmiyan (e) harfi aruz kullanmak imkânını bırakmadığını tecrübe ile biliriz. Buna rağmen Fransızcaya bile kısa vezinler kullanmak suretile aruz tatbik edenler ve bu denemelerinin Fransız edebiyatçıları tarafından hayret ve takdirle karşılandığını görenler bulunduğunu yakinen biliyoruz.

Eski Yunanca manzumelerin de kısa ve uzun hecelerle bir nevi aruzla yazıldığını bu eski dile vâkıf olanlar pek iyi bilirler. Aruz hece vezni kadar millîdir. Kudatkubilik aruz veznile yazılmıştır. Dokuz yüz senedenberi kullandığımız bir vezin millî değilse beş yüz senedenberi simasını değiştirdiğimiz İstanbul da bir Türk şehri değildir. .

Suallerimiz :

1) Aruz vezni mi, hece vezni mi, bugünkü dilin millî ve tabiî veznidir?

2) Vezinler dilin kendi bünyesinden doğan kalıplar mıdır? Yoksa sanatkârların, icat ve ibda ettiği ölçüler mi?

3) Aruz vezni halkın selikasına ve dilin bünyesine kadar girmiş midir?

4) Türkçe nazımda hem aruz, hem hece vezni kullanabilir miyiz? Böyle ayrı ayrı iki vezin sistemi kullanan başka edebiyatlar var mıdır?

5) Aruz vezni Türkçe fiil sigalarının bir çoğunu ve bir çok kelimeleri almıyor. Buna rağmen bu vezni kullanabilir miyiz?

6) Uzun sesli harfleri gittikde silinip azalan Türkçemizde bu vezni her zaman için muhafaza etmeğe imkân var mıdır?

7) Hece vezni zevkimizi tatmin etmiyor mu? Aruz vezni hecenin bu noksanını mı telâfi ediyor yoksa pürvivan halinde mi devam ediyor?

8) Son zamanlarda aruzla yazılan şiirlerin çoğalmasının sebebi ne olabilir?

Arabın, Acemin aruziyle Türkün aruzu arasındaki farkları göremiyenler ezberden hükümler veren ve beyhude bir şovenliğe düşen kimselerdir.

Aruz millî değilse birer âhenk vasıtası olan musiki âletlerinden bir çoğunu hudut haricine çıkarmamız lâzımdır. Ortada davul, dümbelek, bağlama, zurna ve defden başka bir şey kalmaz.

Aruz o kadar millî bir vezindir ki en koyu hececilerimiz bile büyük bir felâket veya mefahirimizi tasvir ve terennüm etmek istedikleri zaman heceyi bırakıp aruza rücu etmişler ve en güzel şiirlerini aruzla vermişlerdir. Saz şairlerimiz bile münhasıran hece ile yazmış değillerdir. Kalenderî dedikleri şeklin aruzla yazıldığını her edebiyatçı bilir. Halk ve saz şairlerinin aruzu yadırgadığı veya yabancı bir ölçü saydıkları işitilmemiştir. Bilâkis onlar aruza karşı derin bir hayranlık beslemişlerdir.

Hece aruza nispetle iptidaî bir ölçüdür. Her dört hecede bir kelimenin bitmiş olması mısrada monotonluktan, beyhude bir ıttırattan başka bir şey temin etmez. Bu duraklar o kadar sunî ve tatsızdır ki bir nesir cümlesinde de hemen hemen tabiî olarak aynı durakları yapar ve bunun farkında bile olmayız. Hece lâfzı, nesirden tefrik etmek imkânını vermez. Bu farkı husule getiren unsur yalnız kafiye kalır ki yalnız bu son unsurla tam bir âhenk temin etmiye imkân yoktur. Âhenksiz söz ise ancak nesir olabilir. Şiir nazımla ifade edilir. Nazım ise ritmle meydana gelir. Kafiye olmasa bile vezinli bir söz manzum sayılabilir. Ahmet Haşimin takribî kafiyeli, hattâ kafiyesiz serbest nazmı bile basit hece vezninden üstündür.

Aruza nispetle hece vezni o kadar nesir edâsına malik bir ölçüdür ki 25 senedenberi hakikî şiir naysiyetini taşıyan hiç bir şaheser ortaya konamamıştır. Bazı meşhur şairlerimizin aruzu terkedememelerine sebep

(Devamı 12 nci sahifede)

576

Yazan: Adnan GİZ

Lâla Mehmet Paşa ve Kral Boçkay

Türk - Macar birliğinin yarım kalmış hikâyesi

◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆

Ressam Nazmi Ziyanın meşhur tablosunu hatırlar mısınız? Muhteşem bir Osmanlı otağı. Etrafta paşalar, serhat beyleri, yeniçeriler dizilmiş, tuğlar havaya kalkmış, sadrazam Lâla Mehmet paşa bir köşede oturuyor ve (Etienne Bocskay) karşısında diz çökmüş, merasimle Macar tacını giyiyor.

Osmanlı tarihinin şanlı bir devresini canlandıran bu tablo aynı zamanda bir siyasî zaferin yarım kalmış hikâyesini de hatırlatır.

Yarım kalmış bir siyasî zafer ki eğer tamamlanmış olsaydı onu yaratan askerî muvaffakiyetlerin de ömrü uzardı. Tabloyu gözönüne getirin:

Lâla Mehmet paşa memnun ve muzaffer köşesinde oturuyor. Memleket namına bir çok Macar beylerini elde etmiş, Etyen Boçkayı Macar kralı yapıyor. Boçkay sadık ve memnun Macar tacını giyerek çadırdan çıkıyor. Az sonra Lâla Mehmet paşa da İstanbula dönüyor. Budala ve hain padişahın kahpece bir oyunu. Lâla Mehmet paşayı zehirliyorlar. Nazmi Ziyanın tasvir ettiği o muhteşem sahneden artık hiç bir iz kalmamıştır.

***

Macar milletinin asırlarca yorulmak bilmez bir azimle şeref ve istiklâlini muhafazaya çalışması, o milletin, daima hür yaşamak istiyen Türk dünyasına mensup olduğunu ispat eden kuvvetli delillerden biridir. Bu kahraman ulus Doğuda Osmanlılar, Batıda Cermenler gibi iki kuvvetli devlete karşı yıllarca mücadele ederek gerçekten yaman bir metanetle millî varlığını tertemiz muhafazaya muktedir olmuştur. Hıristiyan dinine çok samimî bir şekilde bağlanan Macarlar ancak bu rabıtanın tasirile Avusturyalılara yaklaşıyor ve İslâm Türklerin sürekli istilâsı karşısında onlarla birleşmiye mecbur kalıyorlardı. Hakikatte Macar ulusu Avusturya tahakkümünden daima nefretle kaçınmış, Macaristana karşı çok aldatıcı bir siyaset takip eden Habsburglara zaman zaman isyan ederek daima millî haklarını korumıya çalışmışlardır. Kanunî Sultan Süleyman Mohaçta katî bir galebe kazandıktan sonra uzun zaman Macarlara karşı çok müsait bir siyaset takip etmiş, onları dinî ve içtimaî hayatlarında serbest bırakarak Transilvanyaya muhtariyet vermiş ve bu suretle bir çok Macar beylerinin kalbini kazanarak Avusturyaya karşı olan mücadelesinde bir kısım Macarların da yardımını temin etmişti. Fakat, bu büyük padişahtan sonra gelen Osmanlı devlet adamları — dahilî ve haricî her işte olduğu gibi — Macarlara karşı da çok yanlış bir siyaset takip etmiş, Budin ve Viyana arasındaki ezelî rekabeti artırmak şöyle dursun çok hatalı darbelerle onları her gün biraz daha Habsburgların kucağına atmışlardır. Hele Sokollunun ölümünden sonra açılan uzun Avusturya seferinde sadrazam Arnavut Sinan paşa ile oğlu Mehmet paşa Garp serhatlerinde çok şiddetli ve ezici icraatta bulunarak Macar reayayı tamamen Osmanlı devletinden soğutmuşlardı. Yalnız şu var ki o zaman Avusturya devletini idare edenler de Osmanlı devlet adamlarından daha idareli ve daha mutedil insanlar değillerdi. Onlar evvelâ parlak vaitler ve gurur veren sözler hattâ sahte senetlerle Macarları kandırıyor ve Macaristanda bir kıtaya sahip olduktan sonra derhal tavırlarını değiştirerek zulüm ediyor, kan döküyor, ahalinin millî âdetlerine, millî gururuna ve servetine tecavüz ederek, onlara köle muamelesi yaparak az zamanda Türkleri aratıyorlardı. Peçevi der ki: «Nemçe keferesi ötedenberi Macar kavmine ihanet üzeredirler. En aşağı Nemçeliler bile Macar ümerayı hattâ kale ve memleket sahibi küberayı gayet hor ve hakir görürler. Meselâ yolda bir Macar büyüğüne rasgelselet hiç bir sebep yokken yere düşürür, yahut ardından koşarak yakasını kaldırıp altına götürür, yahut başka bir hakaret yaparlar. Bunun dahi sebebi Macarların vaktile bir kaç defa huruç edip Nemçe kavmine çok iş etmiş olmasıdır.»

***

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz.)

Hey!

— Bir yaylâ güzeline —

Hey!.. Keklik sekişli, ceylân bakışlım,
Başı yemenili, teni nakışlım,
Bembeyaz alnına kâkül döküşlüm,
Hey!..

★

Hey!.. Yollar üstünde seçemediğim,
Gül olup bağında açamadığım,
Ölüp te derdinden geçemediğim,
Hey!..

★

Hey!.. dedi şairim yandı sinesi,
Yüksek yaylâların mavi minesi
Alişler köyünün gül Eminesi,
Hey!..

Zafer ARIKBAĞ

577

Çok kıymetli bir eser:

Türkiyede Matbuat İdareleri ve Politikaları

Bir asırlık kültür tarihimizin çok mühim bir safhası hakkında toplanmış kıymetli malûmatı, objektif bir görüşle en temiz ve en muntazam bir şekilde bize veren ve okurken ruhumuzu huzur ve aydınlık içinde bırakan yüksek bir eser karşısındayız.

Bugüne kadar bir kaç mühim eserle Türk matbuat tarihinin inşasına büyük mikyasta yardım etmiş olan Server İskit bu eseriyle muntazam ve gayretli bir çalışmanın en olgun bir devresine girmiş bulunuyor. Kıymetli müellifin daha evvel yazdığı «Matbuat rejimleri» isimli eseri tamamlıyan bu kitap Türkiyede ilk gazetenin çıktığı gündenberi kurulan matbuat idarelerini, bu idarelerin siyasi silklerini ve matbuata ait b ütün siyasî olayları tasnif ve tahlil etmektedir.

Basın ve Yayın umum müdürü Selim Sarperin şu veciz cümlesi kitabın en güzel bir takdimidir:

«İleride bir gün, hür ve mesut yurdumuzun «Basın tarihini» yazmak istiyecek olan tarihçi gözlerini geçmiş günlerin—ki o vakitler bizler de göçmüş olacağız — karanlıkta kalmış izlerine çevirdiği zaman, Server İskit'in bu ve bundan önceki eserleri şüphesiz birer kurtarıcı fener gibi ona yolunu gösterecektir.»

Muhterem Selim Sarper'in şu cümlesine ilâve edeceğimiz bir söz varsa Server İskit'in takip ettiği yolun ve vücuda getirdiği eserlerin memleketin kültür tarihi sahasında yapılacak bütün gayretlere hakikî ve feyizli bir örnek teşkil etmesidir.

İstikbalde Türk kültür tarihi üzerinde çalışmak istiyenlere bu kadar faydalı bir eser hazırlamış olan kıymetli müellife vatan çocukları namına teşekkür ederiz.

H. A. G.

On yedinci asrın ilk yıllarında Avusturya-Macar münasebetleri pek gergin bir hal almıştı. Nemçeliler hâkim oldukları yukarı Macaristan ve Transilvanya topraklarında yerli ahaliye karşı çok sert davranıyor, yapmadık zulüm bırakmıyorlardı. 1604 te kurulan Diyet meclisinde Macar âyanından Etyen Esterhazi yurdunun sefaletini, Avusturya askerlerinin yaptıkları zulümleri açıkça meydana vurmuş, hakikî bir müstebit olan imparator Rodolf çok sert cevaplarla onu susturmuştu. Artık Etyen Boçkay gibi bir çok vatansever Macar asîlleri memleketi Avusturya tahakkümünden kurtarmak için iyi bir vesile arıyorlardı. Bu sırada Osmanlı ülkesinin Garp sınırlarında, serdar tâyin olunan Lâla Mehmet paşa — Sokollu vezirin amcazadesi — Kanunî devrinin muvaffakiyetli idare mesleğini ihyaya çalışıyor, serhat ahalisile Macar beylerini elde ederek Nemçelilere kuvvetli darbeler hazırlıyordu. Paşanın etrafında serhat ahvaline vâkıf, gün görmüş gaziler, reayanın bütün hususiyetlerini yakından tanıyan tecrübeli memurlar ona canla başla yardım ediyor, Tuna boylarında eski günleri hatırlatan yeni bir canlılık göze çarpıyordu. Bu faaliyet şüphesiz Macarların da gözünden kaçmamıştı. 1604 yılında, bir gün Boçkay derviş ruhlu bir adamiyle bahçesinde geziniyor ve acı acı Avusturya kumandanlarının zulmünden bahsediyordu. O derviş ruhlu adam, birden ümit veren gözlerle Boçkaya bakmış:

— Beni Osmanlı serdarına gönderirseniz — demişti — Türk ordusunun yardımını temin eder ve sizi Erdel kralı yaptırırım.

Boçkay dikkatle onu süzerek uzun zaman düşündü. Daha bir yıl önce, Transilvanyada isyan çıkacak diye casusların imparatora verdiği bir jurnal üzerine bir çok Macar ümerasile birlikte Boçkayı da hapse atarak sorguya çekmişler ve neticede bir suçunu bulamıyarak serbest bırakmışlardı.

— Fakat Erdel ahalisi hıristiyan dininde.. — diye cevap verdi — hiç Türklere baş eğerler mi?

Öteki:

— Ya Sultan Süleyman devrinde nasıl eğdiler? — diye atıldı — onun zamanında nasıl huzur içinde yaşadılar?

Arada uzun bir münakaşa olmuş nihayet Boçkay onu Lâla Mehmet paşaya göndermiye karar vermişti. Boçkay'ın adamını Osmanlı ordugâhında kumandanlardan Bektaş paşanın tercümanı Debbağ Mehmet paşa karşılıyarak serdarın huzuruna çıkardı. Macar beyi, Lâla Mehmet paşaya yazdığı mektupta : «Padişahın dostuna dost, düşmanına düşman olacağımızı, himayesi altına girerek eski düşmanımız Nemçe aleyhine kalkacağımızı ve padişaha canla başla hizmet edeceğimizi taahhüt ederiz.» diyordu. Lâla Mehmet paşa bir iki gün Boçkayın adamı ile halvet olup söyleşti.O adam üç kere Erdele gidip geldi. Nihayet bir anlaşmaya vâsıl olmuşlardı. Hazırlıklarını tamamladıktan sonra Boçkay Avusturyaya karşı isyan bayrağını açtı. Nemçenin işgali altında kalmış Macar topraklarına yürüyerek Tisa nehrinin iki tarafındaki kaleleri zaptetti. Fakat imparator, meşhur bir kumandanın idaresinde kuvvetli bir ordu gönderince çekilmiye mecbur kalarak Lâla Mehmet paşadan imdat istedi. Derhal imdada koşan Temeşvar eyalet askerlerile Tatar suvarilerinin yardımı sayesinde tekrar ilerliyerek Nemçe ordusunu bozmıya ve kaçırmıya muvaffak olmuş ve Avusturya topraklarını yağmalıyarak zengin ganimetlerle dönmüştü. Yapılan anlaşmaya göre Mehmet paşa — Macar tâcını giyerek — Erdel'in ve bütün Macaristanın kralı nasbolunacağını Boçkaya vâdetmiş bulunuyordu. Buna karşılık Boçkay da Osmanlı devletinin sadık bir dostu olarak her yıl on bin duka altını vergi verecek, fakat on yıl bu vergiden muaf tutulacaktı. Bu anlaşmanın vücut bulması ve Macarların istiklâllerine sahip olarak samimî bir şekilde Türklere bağlanması Osmanlı devleti için şüphesiz çok faydalı olacak, Garp sınırları artık emniyet altına alınacaktı. Lâla Mehmet paşa bu projeyi tasdik ettirmek için o kış İstanbula geldi. Nihayet padişahı ikna ederek üç bin altına murassa bir taç yaptırdı. Estergon kalesinin fethinden sonra Peştede bü-

yük ve muhteşem otağlar kurularak çok zengin bir ziyafet tertip olunmuştu. Boçkay bütün Macar asilleri ve on bin güzide Macar askerile Peşte'ye geldi. Sadrazamın otağında yapılan cidden parlak ve heyecan verici bir törende Lâla Mehmet paşa Boçkay İştüvan'a Macar Kuronesini giydirmiş, beline murassa bir kılıç takmış ve padişahın muhtariyet alâmeti olmak üzere gönderdiği Alem-i Hümayunla sancağı teslim etmişti. Peçevinin dediği gibi Nemçenin yıldızı o gün sönmiye yüz tutmuştu.

Boçkay Türklere karşı şükranını ödemek için kumandanlarından Nimetiyi Avusturya topraklarında akına memur etmiş, Lâla Mehmet paşa da onunla birlikte Kanije kahramanı Hasan paşanın yeğeni serhaddin en cesur gazilerinden Sarhoş İbrahim paşa kumandasında Bosna gazilerile akıncılardan yirmi bin asker göndermişti. Türk ve Macar askerleri Avusturya topraklarında belki Kanunî devrindenberi görülmemiş müthiş bir cevelân yaparak hesapsız mal ve binlerce esirle döndüler. Hemen bütün Macar beyleri bu akına iştirak etmış yalnız Zerin oğlu, Beka oğlu gibi asîller Boçkayın kumandanı Nimeti gibi kendilerinden aşağı bir adamın kumandası altına girmeyi gururlarına yedirememiş ve yalnız askerlerini göndermişlerdi. Bu suretle, asırlardanberi uzak bir hayalden ibaret kalan Türk-Macar kardeşliği artık tam bir hakikat olmuştu. Bu savaşta üç Avusturya ordusu bozguna uğratılmış ve belli başlı bir çok Nemçeli esir alınmıştı. Yine aynı yıl içinde Boçkay, Rupi Ferenç kumandasında bir Macar ordusunu Türk askerlerile beraber Uyvar taraflarına gönderdi. Türk askerlerine Bosna beylerbeyi ile bir kaç serhat ümerası kumanda ediyordu. Türkler evvelâ Uyvarda geçitleri tutan düşman askerlerini tepelemiş ve sonra Macar beyinin kumandası altında döğüşerek bir çok yerler almışlardı. Fakat alınan kasabaları Osmanlı mülküne ilhak etmiyerek Boçkaya bıraktılar ve yalnız ellerine geçen bol ganimetle iktifa ederek geri döndüler. Bu hâdise iki tarafın çok camimî bir şekilde anlaştığını ve Türk-Macar birliğinin az zamanda iki taarf için de pek faydalı olduğunu gösteriyordu. Eğer bir aksilik çıkmazsa bu birlik daha büyük faydalar temin edecek ve dünya çapında büyük hâdiseler yaratacaktı. Lâla Mehmet paşa şimdi Boçkay'la birleşerek serhat gazilerinin ezelî hedefi, Viyanayı almak ve sonra Avusturya imparatorluğunu belki büsbütün ortadan kaldırmak gayesini güdüyordu. Eğer İstanbuldakiler razı olursa kuvvetli bir Türk-Macar ordusu pekâlâ bu işi yapabilirdi. Sokollu vezirin azimkâr yeğeni yeni projesini kabul ettirmek için o kış tekrar İstanbula döndü. Zahiren onu bol iltifatlarla karşıladılar. Hakikatte Kaptan Derviş paşa gibi haris ve ahlâksız bir adam Valide Sultanla zamanın liyakatsiz hükümdarını ele almış Mehmet paşayı biran evvel kaydırmak ve yerine geçmek istiyordu. O sırada Şark orduları serdarı Çığala zadenin ölümü Deviş paşa için mükemmel bir fırsat oldu. Padişahı kandırarak Lâla Mehmet paşayı Macaristandan Acem seferine tâyin ettirdi. Zavallı Mehmet paşa Macaristanda bunca yıldır çalışmış, Estergon'u fethederek Boçkayı devlete bağlamış ve Avusturya seferinin projesini hazırlamış, Viyanayı zaptetmek onun için dönülmez bir ideal olmuştu. Bir gün divanda padişah anî olarak: « — Seni Aceme gönderiyorum. Engerûsa kimi serdar eylersen eyle!» deyince zavallı aklını kaybeder gibi olmuş:

— Emir padişahındır! Fakat bu yıl Boçkay'la Engerûsta büyük işler görecek, Nemçeyi sulha razı ederek ecdadınızın zamanında veregeldikleri vergiyi tekrar alacaktım.»

Diyebilmişti. Tabiî budala padişahı fikrinden caydırmak mümkün olmadı. Mehmet paşa o gün yakın dostlarına, yarım kalan büyük projesini anlatmış:

— Saadetlû padişahı reyime tâç etmiştim. Bu kadar zamandır buna sa'yeder her ne kadar müdara etsem bu sebepten ederdim. Artık gayemi gizlemekten fayda yok. Öseke vardıktan sonra orduyu Drava yalısından götürerek Vişgradın üst yanından Mekomorya'ya geçecek ve Boçkayın Pozon tarafından gelen ordusile Beç altında birleşecektim. Ah! o zaman Nemçede memleket mi kalır ve karşımıza çıkacak düşman mı bulunurdu? Şimdi umarım ki Boçkay'a ve Macar kavmine müdara etmez, tekrar âsi yaparlar. Benim on iki yıllık emeğim de heba olur gider. İşte asıl korkum bu!

Diyerek yüksek gayesinin ölümüne hıçkırıklarla ağlamıştı.

Dediği gibi de oldu. Teessüründen yatağa düşen kahraman adam Derviş paşa tarafından satın alınmış bir Portekizli doktorun verdiği zehirli ilâçlarla bir kaç gün içinde gürleyip gitti. Mehmet paşanın büyük projesine hiç ehemmiyet verilmeden ve Boçkay'ın fikri alınmadan — şüphesiz yine Mehmet paşanın kazanmış olduğu muvaffakiyetler sayesinde — Avusturya ile sulh yapıldı. Halbuki o iki dost bütün Macaristan kurtarılmadan ve Yanıkkale, Filek gibi hisarlar Osmanlı mülküne ilhak edilmeden sulh yapmamıya ahdetmişlerdi. Diğer taraftan aylardanberi endişe içinde kıvranan Avusturyalılar da şimdi hâmisiz kalan Boçkayı elde etmiye çalışıyor, onu kandırmak için gayet parlak vaitlerde bulunuyorlardı. Arşiduk Matyas nice zamandır imparator Rodolf'a eğer Macarlarla anlaşmazsa bütün Avusturyanın mahvolacağını söylüyordu.Mehmet paşanın ölümünü fırsat sayan imparator, Boçkay'la Viyanada bir anlaşma yaptı. Bu muahedeye göre Boçkay, Erdel ve yukarı Macaristan kralı olacak, fakat evlâtsız ölürse memleketi imparatora kalacaktı. Mademki Macaristan, Boçkay varissiz öldüğü zaman imparatora kalıyordu. O halde onun derhal varissiz olarak ölmesi lâzımdı. Feci bir tuzağa düşmüş olan zavallı İştüvan kıymetli dostu Lâla Mehmet paşanın ölümünden iki ay sonra — garip bir tesadüf olarak — hemen aynı âkibete uğramış ve Avusturyalılar tarafından zehir verilerek öldürülmüştü. Birden kuvvetli bir hakikat gibi parlıyan Türk-Macar birliği bu iki dostun ölümünden sonra tekrar uzak bir hayal olarak tarih sahifelerine karışmış bulunuyordu.

Hasan Adnan GİZ

GAZETELER VE MECMUALAR

Yeni çıkmıya başlıyan «Barış dünyası» isimli mecmuada, Feridun Akdağ, «Ümit, neşe, ve ışık» başlıklı yazısına şöyle başlıyor:

«Yaşamak için herşeyin iyisini, iyi tarafını görmek lâzım! İyimser olalım: Kötülükleri gözümüzden silelim; ortalığı berrak, pürüzsüz görmiye çalışalım..»

Bundan sonra, gözlerini dünyaya çeviren muharrir, harap olan bu âlem karşısında aldığımız ve almamız lâzımgelen vaziyeti anlattıktan sonra, tekrar iyimserlik felsefesine dönüyor. Ve reybiliğin fevkalâdeliğinden bahsettikten sonra yazısına şöyle son veriyor:

«Ama herşey iyidir, iyi gidiyor da demiyelim. Fenalıkları görmemeyi çalışmak suretile iyilik aramak, hastalığı teşhisten kaçınarak şifa ummaya benzer. Fenalığı da görelim, hattâ onu tahrif ederek, teşhis ederek ve bunun için büyülterek görelim. Bu görüş hastalığın teşhisidir. Hastalık yapan mikrobun bulunup emrimize alınmasıdır.

Fenalığı gören adamlar ümitsizliğe gidiyorlarsa onları, mikrobu göstererek ve tedavi yollarına inandırarak, iyimser hale koyalım. Yoksa iyimserlik için hiç bir fenalığı görmemek, göstermemek ve söylememek yolu, kumlara başını sokarak saklandığını sanan hayvanlara mahsus bir kuş beyinlilikten başka bir şey değildir.»

Ulusun 39 sayılı «Güzel sanatlar» sahifesinde, «Türk resminde Akademizm» isimli yazısına:

«Türk resminin çok eski olan geçmişini görmek için elimizde tuttuğumuz ışık yazık ki Turfan yıkı ve kazılarında meydana çıkan duvar resimlerine kadar vurup onları istediğimiz gibi aydınlatamıyor».

Diye başlıyan ressam Eşref Üren, resim sanatının bize nereden geldiğini ve ne gibi terakkiler kaydettiğini kısaca belirttikten sonra, Avurupaya gönderilen Türk ressamlarının, orda «Akademizm» in salgın halinde bulunması hasebile, onun tesiri altında kaldıklarını, ve memlekete dönüşte, «Akademizm» i beraberlerinde getirdiklerini belirterek makalesini şu sözlerle bitiriyor:

«Bizde yepyeni olan akademizm Hamdi beyle açılmış, çiçeklenip yemişlerini vermiş ve Hamdi beyle kendini tüketmiştir.»

Samsun Halkevinin çıkarmakta olduğu «19 Mayıs» isimli derginin 65 inci sayısında, değerli Halk şairi «Bayburtlu Zihni» nin, hiç neşredilmemiş bir koşması yayınlanıyor. Bu güzel şiiri sütunlarımıza geçirirken, Folklor araştırmalarına yaptığı güzel hizmetten dolayı «19 Mayıs» dergisini tebrik ederiz.

KOŞMA

Kâtip sen yaz, sabâ sen de kerem kıl,
Götür arzuhalim yâre tez elden.
Naziktir efendim nezaketli yâr,
Gönderelim o dildara tez elden.

***

Kâtip çok uzatma harf-ü inlâyı,
Hemen yaz, derdime işte devâyı,
Kerem et bekletme bad-ı sebâyı,
Azmeylesün o diyâra tez elden.

***

Hasretli dideme nem mi gönderir,
Hicran mı dönderir, gam mı gönderir,
Kendi mi gelsün der, emmi gönderir,
Zahm-ı dil bu Zihni zara tez elden.

ANKETİMİZ

Hece mi, Aruz mu?

(Baştarafı 8 inci sahifede)

hece vezni ile şiirin ruhu olan lirizm temin etmek imkânsızlığını denemiş ve buna kanaat getirmiş olmalarıdır.

Aruzla Anadolu, Gelibolu, Karadeniz denilmemesi aruzun kabahati değil onu Türkçemize adapte ettikleri iddiâ edilen Tevfik Fikret ve Mehmet Âkif gibi inkılâpçıların bu adapte işini son hadlerine kadar götürmedikleri ve bu işe lâzımgelen ehemmiyeti vermediklerinden ileri gelir.

Abdülhak Hâmit fei-feilâtün cüzünü icat etmekle bu mahzuru ortadan kaldırmış ve biraz âhengin aleyhine olsa da dört sakin heceyi yan yana getirmek imkânı hâsıl olmuştur. Hâmit bu hususta kâfi nümune vermeden ölmüştür. Biz (Anadolu) isimli gazelimizle bu nümuneyi vermiye çalıştık. Nümuneler taaddüt ettikçe Türk aruzunun yeni ve esaslı bir cephesi daha meydana çıkmış olacak ve aruza karşı ileri sürülen itirazın en mühimmi ortadan kalkmış olacaktır.

Bugün kullandığımız aruz son şeklini almış, ve Türk dilinin bugünkü gelişimine tamamile intıbak etmiş olmamakla beraber büyük şair geçinenlerin yakın bir gelecekte bu işi katî olarak başaramıyacaklarını kim iddia edebilir?

Aruzun lâfza kesafet ve dansite temin ettiğini kim inkâr edebilir? Aruzun lâfza icaz, münakkahiyet izafe ettiği binlerce manzume ile ispat edilmiş değil midir? Şiir vâdisinde en kıymetli şaheserlerimizin aruzla yazılmış oldukları yalan mıdır? Kendilerini ilkönce aruz disiplinine alıştırdıktan sonra heceye ve heceden de bobstil şiire geçen bazı şairlerin en güzel eserleri bundan yirmi sene önce yazdıkları aruzlu şiirler değil midir?

Aruza hece çeşni ve sadeliğini verecek sanatkâr: İşte devrimizin beklediği büyük şair!

Edip AYEL

580

HİKÂYE

Olagan İşler

Yazan: Münir KIVANÇ

Hakkı Halim dört gün süren hastalığından sonra elinde kendisini tedavi eden doktorun raporu ile çalıştığı daireye geldiği vakit kendisini sevenlerin yaptığı ricalara rağmen müdürün tuhaf, mânasız hattâ gülünç bir ısrarla vazifesine nihayet verdiğini öğrenmiş zaten aylardanberi böyle bir hâdiseye intizar ettiği için fazla müteessir olmamıştı. Çünkü yeni müdür geldiği günden itibaren herkesten gördüğü azamî müdahenenin bir zerresini bile göremediği Hakkıya böyle bir muamele yapacağını evvelce ihsas etmiş gibiydi. Arkadaşları bizzat gidip müdüre yalvarmasını söyledikleri vakit bu teklifi katiyetle reddetti. Vâkıa o da biliyordu ki müdür fazla koltulanmıya ve yalvarmıya dayanamazdı. Hattâ ağırca kabahatlerle işten çıkarılanlar bile bu şekilde tekrar vazifelerine alınmıştılar. Fakat o ötekiler gibi değildi ve haksız bir muameleye hedef olduğu halde kabahati yine kendisi yüklenip müdüre yalvarmak onun elinden gelmezdi. Fazla durmadı. Her vakit çok hoşuna giden duvarları koyu mavi çinilerle süslü mermer merdivenleri bir hamlede koşarak indi ve temiz havaya kavuşunca biraz kendine gelir gibi oldu. Hızla yürümiye başladı. Fakat birden yavaşladı. Nereye gidiyordu? Ak saçlı anasına, ihtiyar babasına bu acı haberi nasıl verecekti. Bir anda gözlerinin önünde annesinin hayali belirdi. Yapmamalı idin oğlum haydi git müdüre yalvar, etek öpmekle ağız aşınmaz diyor gibiydi. Çabucak zihnine dolan bu düşünce ile durdu. Şimdi evvelce arkadaşlarının fikrine uyarak müdüre yalvarmıya gitmediğine üzülür gibi oldu. Fakat kendini toparladı. İçinde her vakit kendisini en iyi yollara sevkeden bir ses: En doğru hareket yaptığındır. İzzetinefis sahibi bir erkeksin. Senin bu işte hiç bir suçun yok. Müdürden zaten bu hareketi bekliyordun. Yarın sana daha başka haksızlıklar yapmıyacağını da kimse temin edemez. Belki bugün gider yalvarırsan sonra sırası gelince bu hâdiseyi kafana vurur belki daha fena bir netice ile karşılaşırsın, diyordu. Birdenbire Ömer Seyfettinin Diyet hikâyesini ve onu okuduğu zamanları hatırladı. Beyaz patiska örtülü yer minderi üzerinde kolu ders çalıştığı rahleye dayalı olduğu halde bütün bir dikkat kesilerek hikâyeyi bir nefeste bitirmiş Ali ustayı ne kadar sevmiş, beğenmiş hattâ benimsemiş olduğu aklına geldi. Biraz içi ferahladı. Allah kerim diye düşündü. Bu düşünce kendisine büsbütün kuvvet verdi. Dindardı. Allaha o kadar büyük imanı vardı ki etrafındaki kalabalığa rağmen caddenin ortasında secdeye kapanıp ondan istimdat bile biran için aklına geldi. Fakat bunu yapmadı. Hızla yürüdü. Erenköyünde oturdukları için köprü istikametine döndü. Vapur iskelede hazırdı. Girdi, oturdu. Fakat kötü düşünceler bir türlü kafasından çıkmıyordu. Her ay aldığı maaşla geçiniyordu. Şimdi yeni bir iş bulana kadar kimden para alacak, nasıl geçinecekti? Ayın son günleri olduğu için hattâ bugün bile cebinde çok az para vardı. Bunu şimdiye kadar hiç düşünmemişti. Vapur yavaş, yavaş doluyor, gazete müvezzileri her vakitki gibi bağırarak gazete satıyorlardı. O; bunların farkında bile olmadan acı, acı başına gelenleri hatırlıyor, birdenbire kırılan her insan gibi yavaş, yavaş herkese ve herşeye bir iğbirar hissediyordu. Neden böyle olmuştu? Hastalanmış, üstelik kendisini tedavi eden doktordan rapor da getirmiş bir memuru haksız yere işten çıkarmak koskocaman camlı masalarda oturan satvetli bir müdüre yakışır mıydı? Yakışsın, yakışmasın hakikat buydu. Şükür ki yatacak yeri vardı. Kulağının dibine kadar gelip Metaritmisis, lakşam diye bağıran müvezziin sesiyle zihni karmakarışık olmuş ona meteliksiz misin bu akşam? diyorlar gibi gelmiş bir an için bütün vapurda bulunanların başına gelenleri bildiğini ve düşüncelerini anladığını zannetmişti.

***

Evden içeri girdiği vakit annesi namaz kılıyordu. Telâşla selâm verdi. Çünkü onun böyle işte bulunması icabeden bir saatte eve gelişinde kötü bir şey olduğunu anne kalbinin hassas bir sezişi ile anlamış ve hayırdır inşallah, diye sormuştu. Hakkı birkaç kelimeyle olanları anlattıktan sonra sabahtanberi muhafaza ettiği metaneti birdenbire kaybederek annesinin boynuna sarıldı ve onun her derdini dinliyen vefalı göğsünde doya, doya; hıçkıra hıçkıra ağladı. Belki de oğlunu çok müteessir gördüğü için olacak ki bütün tahminlerinin hilâfına olarak annesi: «Ne yapalım oğlum; Allah bir kapıyı kaparsa öbürünü açar. O, rezzakı âlemdir üzülme.» dedi. Fakat belli ki o da çok müteessirdi. Artık konuşulacak bir şey kalmadığı için karşılıklı sustular. Biraz sonra her vakitki gibi neşe ile mektepten gelen küçük kardeşi perişan bir vaziyette olan ağabeysine ve annesine bakarak ve fevkalmûtat bir şeyler cereyan ettiğine inandığı halde bir şey sormıya cesaret edemiyerek olduğu yerde donup kaldı. Annesi odadan çıkarak ona olanları anlatmış, akşam eve gelen babası da vakayı öğrenmiş müreffeh değilse de sakin, memnun ve muntazam bir hayat süren bu aile bir işten çıkarılma hâdisesi ile bütün huzurunu kaybetmişti.

***

Akşam yemeğini en aziz rükünlerinden birisini toprağa gömen evlerde olduğu kadar sessiz, sedasız âdeta bir şey söylemiye ve konuşmıya korkuyorlarmış gibi bariz bir üzüntü içinde yediler ve yemekten sonra Hakkı hemen odasına çekildi. Vakit geçirmek bu feci can sıkıntısını biraz uzaklaştırmak için bir şeyler yapmak lâzımdı. Pencereye yaklaştı. Karşıki çamların arasından ay çok bilmiş fet-

(Lûtfen Sahifeyi çeviriniz.)

tan bir insan gibi gülümsüyor, sağ taraflarındaki köşkten piyano sesleri ve mesut kahkahalar aksediyordu. Pencereden çekildi. Kitap okumak biraz başka şeyler düşünmek istiyordu. Fakat hayır en sevdiği kitaplar bile artık ona zevk vermiyordu. Soyundu. Hayata kırılmışların, kimsesizlerin, biçarelerin tek tesellisi olan onların dünyada bulmalarına imkân olmıyan nimetleri rüyada bol, bol veren uykuyu yakalıyabilse belki bir müddet için herşeyi unutacak rahat edecekti. Fakat bu mütevazi arzuyu bile yerine getirmiye imkân olamadı. Göz kapaklarının arasından kahpe inhinalarla kaçan uyku bile bu muztarip insana kendinden gelecek teselliyi mümkün olduğu kadar pahalı satabilmek için elinden geleni yapıyor, Hakkı yatağın içinde soldan, sağa; sağdan, sola dönüyor her gece göz kapaklarının üstüne kurşun gibi çöken uykuyu yakalamıya imkân olmuyordu. Aradan epey zaman geçti. Sofadaki saat çok ciddî bir adamın konuşması kadar ağır ve tannan bir sesle vakti haber veriyordu. Bir, iki, üç, dört, beş. Hakkı hâlâ uyuyamamıştı. Nerede ise sabah olacaktı. Komşunun çatlak sesli horozu bütün horozların ezberindeki yegâne ahenkle sabahın yaklaştığını müjdeliyordu. Sabah! Sabah olursa ne olacak ki. İşi yok, işe gidemiyecek. O, artık işinden koğulmuş parasız bir adam. Peki bundan sonra ne olacak? O da belli değil. Çok yakınlarındaki tren hattından bir lokomotif yorgun bir insan gibi hışlıyarak arkasındaki vagonları çekmiye uğraşıyor. Ve düşüncelerin verdiği bütün mânevî yorgunlukları atarak Hakkı saatlerdenberi beklediği uykuya dalıyordu.

***

Bir kaç gün ne Hakkı ve ne de annesi, babası bu işten çıkarılma hâdisesine ait hiç bir şey konuşmadılar. Sabahları kahvaltısını yapıyor. sonra sokağa çıkıyor, asfalt yol üzerinde hedefsiz ve maksatsız yürüyerek, Bostancıya kadar gidiyor. Orada balıkçıların oturduğu kahvede oturuyor, dinleniyordu. Çünkü orası hem ucuzdu hem de kahveye gelenler bu yabancı müşteri ile fazla alâkadar olup bakışlarile izaç etmiyorlardı. Bir gün Kadıköyüne kadar yürümüş, oradaki büyük kahvelerden birine girmişti. Kahvenin gazetelerini birer, birer paylaşıp havadisleri derse çalışıyorlarmış gibi gazeteye yapışıp ezberlercesine saatlerce okuyan ihtiyarların o kapıdan girerken: «Bu da kım acaba?» der gibi sinsi fakat insana azap veren bakışlarına tahammül edememiş, kahveden kaçar gibi çıkmıştı. Bu kahve öyle değildi. Buraya devam edenlerle bir kaç gün içinde aşağı yukarı ahbap olmuş, bu sınıf kahvelerde âdet olduğu gibi içeri girer girmez orada bulunanlarla merhabalaşmıya başlamıştı. Herkesten kaçıyor tanıdıklarına görünmek istemiyordu. Kahvenin deniz kenarındaki mini, mini bahçesinde bir hasır iskemleye oturuyor, bazan demir masaya yaslanıyor; denizin tatlı, munis bir sesle çakıllarla oynaşmasını seyrediyor, sonra akşama doğru tanıdık bir çehre ile karşılaşmaktan çekinerek sapa yollardan, arka sokaklardan eve geliyor, ne yapacağını nasıl ve nerede iş bulacağını bir türlü kestiremiyor, ıstırap içinde yuvarlanıp gidiyordu.

ADA NEGRİ

Sabah Yıldızı

İtalyancadan çeviren:
ADNAN TAHİR TAN

İtalyan edebiyatının en yeni ve en büyük romancısı İtalyan Akademsi âzasından ADA NEGRİ'nin bu emsalsiz romanını pek yakında «ÇINARALTI» yayını neşriyatı arasında okuyacaksınız!

PEK YAKINDA :

***

O akşam yemekten sonra babası Hakkı ile dereden, tepeden konuşurken ne yapmak kararında olduğunu, bir yere bir iş için müracaat edip etmediğini sordu. İş bulmak çok güçtü. Muhakkak bir tanıdık, bir iltimas lâzımdı. Acaba İstanbuldan dışarıda bir iş bulunsa gider miydi? İşsizlik, tanıdıklardan utanmak onda öyle bir haleti ruhiye yaratmıştı ki cehenneme olsa gidecekti. Fakat iş nerede? İşte bu sırada aklına mektepten tanıdığı bir arkadaşı geldi. O Zonguldakta bir maden şirketinin müdürü idi Fakat aradan o kadar çok seneler geçmişti ki mektupla kendisini tanıtmak belki de mümkün olamıyacaktı. Babasile bunları konuşurken annesi de geldi ve hepsi beraber düşünmiye ve bu mevzuu incelemiye başladılar Mühim iki nokta vardı: Yol parası ve bu seyahatten alınacak netice. Denize düşen yılana sarılır derler. Böyle zayıf bir ümit de olsa neticede bir şeyler beklendiği için onlara ferahlık veriyordu. Nihayet Hakkının Zonguldağa gitmesine karar verildi ve o işten çıkarıldığı günden itibaren ilk defa o akşam rahat, deliksiz ve mesut uyudu. Rüyada kendini Zonguldakta vazifeye girmiş herkese iyilik eder ve işsizlere iş bulurken görüyordu. Ümit etmek ve unutmak ne büyük iki nimettir.

***

Ertesi gün babası vapurun bir gün sonra hareket edeceğini öğrenmiş Hakkıya her ihtimale karşı gidip gelme bir bilet alıp eve gelmişti. O akşam hepsi de hem memnun hem müteessir idiler. Hakkı ilk defa İstanbuldan uzaklaşacak annesinin babasının yanından ayrılarak meçhul bir yerde meçhul âkibetlere doğru yalnız başına mücadele ederek yaşamıya çalışacaktı. Babası pek belli etmiyordu ama annesi çok müteessirdi. Oğluna en tatlı, en candan şekillerde hitap ediyor, büyük ana kalbinin talihin çocuğu için hazırladığı meçhullerin iyi şeyler olmasını temenni ettiğini her hareketinden belli ediyordu. Kardeşinin artık kullanmadığı küçük mektep çantası bu yolculuğun basit eşyasını almıya yetti, hattâ arttı bile.

Bilinmiyen bir istikbale en hafif bir ümitle koşan genç adamın İstanbuldan ayrılırken beraberinde götüreceği şeyler bir pijama, bir takım çamaşır ve bir kaç çift çoraptan başka bir şey değildi ki. O gece hepsi geç vakte kadar oturdular. Hattâ her vakit evde kim olursa olsun saat 22 de yatmayı âdet edinen küçük kardeşi Hayriye bile ağabeysinin ertesi günü gideceğini bildiği için gık bile demeden saat bire kadar oturdu. Hepsi odalarına çekildiler ve hepsinin kafasında ayrı, ayrı bu gidişin verdiği düşünceler yüklü idi.

— Sonu gelecek sayıda —

Münir KIVANÇ

582

Beyaz Selvi

Halide Nusret **ZORLUTUNA**

TEFRİKA : 3

İpek, kollarını anasının boynuna atıp onun başını kendine doğru iğdi ve kulağına bir şeyler fısıldadı, Nadide, bir yığın kirpiğin ağırlığına dayanamıyormuş gibi daima yarı kapalı duran gözlerini büsbütün süzen bir gülüşle:

— Evet İpeğim, dedi, işte o.

Sonra Dündara dönerek anlattı:

— Senin bizde kız gibi bukleli bir çocukluk resmin vardır, hani bahriye esvabile?... İpek «bu bay o çocuk mu?» diye soruyor.

— O çocuğa benzer yerim var mı benim, İpek?

Kız utanarak, sarı, kıvırcık başını anasının kolunun altına sokarak cevap verdi:

— Hayır, ama, ben biliyorum. Annem anlatırdı!

— Evet, o küçük bahriyelinin bugün tanınmış bir müzisyen olduğunu kızıma söylemiştim... Sade bu kadar değil; senin yaramazlıklarını, haşarılıklarını da onlara anlatırdım.

— Çok yaramazdım, değil mi?

— Ateşler gibi. Ben ömrümde senin kadar çetin, senin kadar tehlikeyi sever, senin kadar gözünü budaktan sakınmaz mahlûk görmedim. Yaramazlıkların hep insanın yüreğini çarpıntıdan koparacak cinsten şeylerdi. Seni biraz susturup oturtmak için tek çare, keman çalmaktı.

— Durunuz öyleyse, size bir itiraf daha: Beni oturtmak için keman çalasınız diye öyle azar, kudururdum.

— Sahi mi söylüyorsun?... Olur şey değil... Bir damlacık çocuk, böyle şeytanlıklar mı düşünürdün?... Zavallı anneciğim bahçede yolumu bekler, mektep dönüşü beni yakalardı: «Kuzum evlâdım, bu deliyi size götür de azıcık zaptet, bugün yine bir yapmadığı kalmadı!» derdi. Rüşvet olarak ta elime sizin kocaman kırmızı güllerden bir demet verirdi.

— O güllerden sizin bahçede de vardı, değil mi?

— Evet. Fakat sizinkiler bütün Kalamışta meşhurdu. Hâlâ da öyledir ya.

— Demin dalgın dalgın bahçeye girmiştim; sesinizi duydum; küçüklere, zannederim İvan Vazof için bir şeyler söylüyordunuz; birdenbire o kırmızı güllü bahçe gözümün önüne geldi ve bir keman sesi duyar gibi oldum...

Deniz kıyısına gelmişlerdi; ayaklarının altında kumlar çıtırdıyordu.

Nadide, dudağının bir köşesinde cazip bir çukur yapan o tatlı gülümsemesile:

— Ben, dedi, bu bahçeye ilk defa bir gece vakti gelmiştim. Gece karanlığında ağaçlar, korkunç surette büyük ve siyah görünüyorlar. Denizin sesi de bana uzaklardan, derinlerden geliyor gibi geldi. Bu bahçeyi yüksek bir yerde, kayalıklar üstünde sanmıştım. Bütün gece rüyamda vahşi kayalar dibinde haykırıp köpüren siyah bir deniz gördüm.

— Ah, sizin rüyalarınız... Yine öyle çok, öyle güzel rüyalar görüyor musunuz? Ben, sizin kemanınız kadar rüyalarınızı da severdim... Peri masalları gibi rüyalar...

İpek heyecanla Dündarın sözünü kesti:

— Ben de çok severim; her sabah anneme yalvarırım, bana rüya anlatsın diye.

Nadide gülüyordu:

— Şimdi senin yerine bunlar rüyalarımı dinlerler. Demir de yakın zamana kadar «anlat!» diye yalvarırdı. Değil mi Demir?

— Evet anne.

Çocuğun sesinde sinirli bir telâş vardı; annesinin koluna geçmiş olan ince kolu hafifçe titriyor gibi idi. Bunu sezen Nadide, bütün rüyaları bir anda unutturan bir endişe duydu:

— Demir, sen üşüdün yavrum, pek çıplaksın; sana her zaman söylüyorum, akşamları çıkarken süeter giy diye.

Ve adımlarını sıklaştırdı.

Artık genç kızlık hâtıraları, Kalamış koyuna bakan geniş sofada sarı bukleli afacanı uslu bir kedi gibi saatlerce bir minderin üstünde uyuşturan sihirli keman sesi; peri masallarına benziyen uzun, meraklı, pırıltılı rüyalar... Hiç biri onu meşgul edemiyordu. Bütün duygularına hâkim bir tek endişe vardı: Demir üşürse?... Demir hastalanırsa?... Bundan iki yıl evvel böyle bir yaz akşamında üşümüş, zatürrieye yakalanmıştı. Ne korkunç günlerdi onlar... Baştanbaşa bir kâbus...

— Bitmedi —

«ÇINARALTI» Yayını:

Kulaktan Kulağa

Orhan Seyfi ORHON

Orhan Seyfi Orhon'un memleket meseleleri ve günün vakaları üzerine yazdığı en güzel yazıları bir araya toplıyan bu kitap çıktı.

Fiatı 50 Kuruş.

Umumî satış yeri: İstanbul, Ankara Caddesi, ÇINARALTI İdarehanesi